

SAĞLIK ETKİ DEĞERLENDİRMESİ

SAĞLIK ETKİSİ

Bir politikanın, bir stratejinin programın veya projenin nüfusun ve nüfus gruplarının sağlığı üzerinde dolaylı yada dolaysız etkileridir.

SAĞLIK ETKİ DEĞERLENDİRMESİNİN AMACI

Sağlık Etki Değerlendirmesinin (SED) amacı iki yönlüdür :

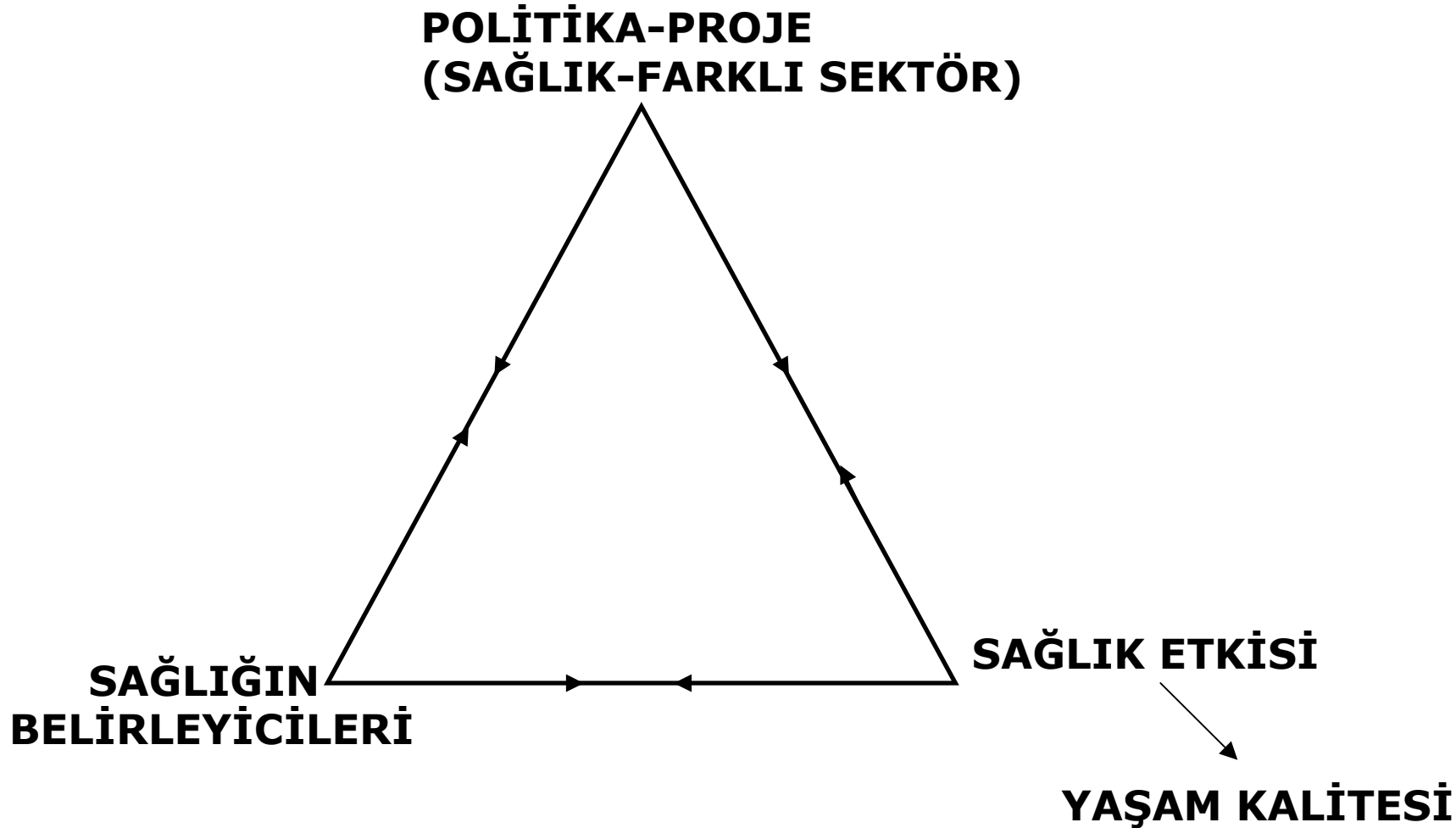
1. Bir proje teklifinin bir nüfus grubu üzerindeki etkilerini belirlemek
2. Karar vericilere karar alma sürecini daha iyi hale getirebilmeleri için bilgi vermektir.

Plan ve politikaların insan sağlığı üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi yeni değildir. Fakat SED bunu yaparken sistematik ve esnek yollar sunar.

SED'in ana faydası karar alma sürecini tamamlamadan olumsuz sağlık etkilerinin asgari boyutlara indirilmesi ve diğer yandan olumlu etkilerin en üst düzeye çıkarılması için sağladığı imkandır.

Bu daha iyi bilgilendirilebilen ve daha şeffaf bir karar alma süreci yaratmaktadır.

POLİTİKA VE PROJELERİN SAĞLIK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

SAĞLIĞIN BELİRLEYİCİLERİ

Şu anda kabul edilir bir gerçektir ki insan sağlığı iyi yaşam hali biyolojik faktörlerin yanı sıra sosyal, ekonomik ve çevresel faktörlerden de etkilenmektedir. Bu faktörlere **sağlığın belirleyicileri** denilmektedir. Bir politika, program yada proje sağlığa negatif yada pozitif anlamda direkt etkileyebilir. (Dolaysız-Direkt Etki) Yada sağlığın belirleyicileri dolaylı olarak etkilenir. (Dolaylı etki)

BİREYSEL (BİYOLOJİK)	SOSYAL- EKONOMİK	ÇEVRE	YAŞAM TARZI	HİZMETLERE ERİŞİLEBİLİR LİK
<ul style="list-style-type: none">GenetikCinsiyetYaş	<ul style="list-style-type: none">YoksullukİşsizlikÇalışma KoşullarıSosyal Dışlanma	<ul style="list-style-type: none">Hava kalitesiKonutSu KalitesiSosyal Çevre	<ul style="list-style-type: none">Fiziksel AktiviteObeziteSigaraAlkolUyuşturucuCinsel Tercihler	<ul style="list-style-type: none">EğitimSağlıkSosyal HizmetlerUlaşımBoş Zamanlar

SAĞLIK ETKİ DEĞERLENDİRMESİ TANIMI

Bir politikanın, programın veya projenin nüfusun sağlığı üzerindeki potansiyel etkilerinin ve bu etkileri nüfus içindeki dağılımının (olumlu ve olumsuz) değerlendirilmesine olanak veren prosedürlerin, metotların ve araçların birleşimidir.

ARKA PLAN

SED'in gelişimi daha önce ortaya çıkan çevre etki değerlendirmesi (ÇED) ile başlamaktadır.

ÇED 100'den fazla ülkede kurumsallaşmış ve yasallaşmıştır. DSÖ ve Dünya Bankası SED'in kanunlaşması için çalışmalar yapmaktadır. Çevre ve Sağlık değerlendirmelerini birleştirmek için bir başka yol AB tarafından 2001'de Stratejik Çevre Değerlendirmesidir. ÇED ile SED arasındaki temel fark SED'in daha kapsamlı olmasıdır. Örneğin, analizlerde sadece projeler yerine politika ve programların kullanılmasıdır.

SED Britanya'da, İrlanda'da, Almanya'da, Finlandiya'da, Macaristan'da, Hollanda'da, İsveç'te çeşitli seviyelerde kullanılmaktadır.

SAĞLIK ETKİ DEĞERLENDİRMESİNİN DEĞERLERİ

□ **DEMOKRASİ**

Karar alma süreçlerinin daha şeffaf ve katılımcı olmasını sağlar

□ **EŞİTLİK**

Sadece nüfusun geneli üzerindeki etki değil nüfus gruplarının ayırımında değerlendirmeler yapılır (kadınlar, çocuklar, yaşlılar, düşük sosyo-ekonomik gruplar vb.)

□ **SÜRDÜRÜLEBİLİR GELİŞME**

Uzun ve kısa dönemde gelişmeler izlendiği için sürdürülebilirliğe katkı sağlar

□ **BİLİMSEL DEĞERLENDİRME**

Eldeki veriler ve yöntemler bilimsel ve güvenilir olmalıdır

SAĞLIK ETKİ DEĞERLENDİRMESİNE NİÇİN İHTİYAÇ DUYUYORUZ ?

- Politika, program veya projelerin sağlık üzerindeki potansiyel etkileri hakkında ayrıntılı bilgi sağlar
- Karar vericilere politikacılara uygulamaya geçmeden evvel kontrol imkanı sağlar
- Üretilecek projelerin sağlık üzerinde pozitif ve negatif etkilerin bilinmesi durumunda pozitif etkileri artırmak, negatif etkileri azaltmak amacıyla projelerin değiştirilmesi ve adapte edilmesine imkan verir

SAĞLIK ETKİ DEĞERLENDİRMESİNİN ELEMANLARI

- ❑ **Politika, program ve projeye sağlık arasındaki etkileri gösteren kanıtlar**
- ❑ **Politika, program ve projelerden etkilenecek grupların düşünceleri, yorumları, tecrübeleri ve beklentileri**
- ❑ **Politika, program ve projelerin sağlık üzerindeki potansiyel etkileri hususunda karar vericilerin ve halkın öngöruları**
- ❑ **Negatif etkileri azaltmak, pozitif etkileri artırmak adına yapılacak uyarlamalar, değişiklikler ve tercihler**

SAĞLIK ETKİ DEĞERLENDİRMESİ AŞAMALARI

- ❑ **ELEME (SCREENING)**
- ❑ **ANALİZ (SCOPING)**
- ❑ **DEĞERLENDİRME (APPRAISAL)**
- ❑ **RAPORLAMA (REPORTING)**
- ❑ **KARAR ALMA (DECISION MAKING)**
- ❑ **İZLEME VE DEĞERLENDİRME (MONITORING & EVALUATION)**

SED SÜREÇLER

DEĞERLER, HEDEFLER, AMAÇLAR

POLİTİKALAR, PROGRAMLAR, PROJELER

EĞER GEREKİYORSA
PROJENİN
DEĞİŞTİRİLMESİ

Daha fazla bilgi
gerekmektedir

ELEME SÜRECİ

Göz ardı
edilebilir etki

Eldeki Veriler ve
Görüşler
Değerlendirilir

A N A L İ Z

HIZLI SAĞLIK ETKİSİ DEĞERLENDİRMESİ
Bu aşamada farklı uzmanların görüşlerine başvurulur

SAĞLIK ETKİ DEĞERLENDİRMESİ
Derinlemesine analiz bu aşamada hazırlanır

KAPSAMLI GÖZDEN GEÇİRME

RAPORLAMA ve DEĞERLENDİRME

ZAMANLAMA, AŞAMALAR, SED SÜREÇLERİ

- **SED karar alma sürecinin bir parçasıdır.** Yeni bir projeye yada programa başlarken, politika geliştirirken SED yapılmalıdır. Kritik kararlar alınmadan ve uygulamaya geçilmeden evvel hazırlanmalıdır.
- **Eleme sürecinde** öncelikle POLİTİKA, PROJE ve PROGRAMLARIN sağlık ve sağlığın belirleyicileri üzerinde etkisi olup olmadığı varsa ne tür etkilerinin olduğu tespit edilir.
- Sağlığın hangi değişik yönleri etkilenmektedir ortaya konur.
- Burada politika, proje yada programların negatif yada pozitif bir etkisi varsa bu halka açıklanmalı ve raporlanmalıdır.
- **Daha fazla araştırmaya ve detaylı bilgilere ihtiyaç varsa analiz sürecine geçilir.** Analiz sürecinde kimler tarafından nasıl daha ayrıntılı bir çalışma yapılacaktır ortaya konur.

ANALİZ SÜRECİ/ SAĞLIK ETKİ DEĞERLENDİRMESİ TÜRLERİ

- Daha kapsamlı olarak politika, program ve projelerin sağlık üzerindeki hangi dolaylı ve dolaysız potansiyel etkileri araştırılmalıdır ortaya konur.
- Bu etkiler hangi nüfus grubunu etkileyecektir belirlenir.
- Hangi metotla, hangi kaynaklarla, hangi araçlarla, hangi zaman diliminde ve hangi katılımcılarla Sağlık Etki Değerlendirmesi yapılacaktır tespit edilir.

Analiz 3 metot üzerinden yapılabilir

- Hızlı Sağlık Etki Değerlendirmesi
- Sağlık Etki Değerlendirmesi
- Sağlık Etki Değerlendirmesi Gözden Geçirme

HIZLI SAĞLIK ETKİ DEĞERLENDİRMESİ

- **Hızlı Sağlık Etki Değerlendirmesi** politika, program ve projelerin sağlık üzerindeki etkilerinin sistematik bir metotla karar vericiler, projeden etkilenen kişilerin temsilcileri ile hazırlanır.
- Daha önceki benzer çalışmalar ve araştırmaların sonuçları ve eldeki veriler doğrultusunda hazırlanır. Düşük maliyetlidir ve diğer metotlara göre daha çabuk sonuca gidilir.
- Sistematik bir şekilde hazırlanması gereklidir.
- Sağlık Etki Değerlendirmesinde öncelikle sayısal ölçümler (nicel) önemlidir. Sayısal verilere ulaşamadığında nitel ölçümlere başvurulur. (Yüksek risk-Orta derecede risk-Düşük Risk gibi)

SAĞLIK ETKİ DEĞERLENDİRMESİ

- Sağlık Etki Değerlendirmesi derinlemesi sistematik analizi gerektirir.
- Mevcut verileri, yorumları, tecrübeleri ve beklentileri içerir. Ayrıca konuyla ilgili uzmanların araştırmalarına başvurulur.
- Disiplinler arası bir bir çalışmayı gerektirir.
- Çeşitli sistematik metotlar uygulanır.

SAĞLIK ETKİ DEĞERLENDİRMESİ GÖZDEN GEÇİRME METODU

- Bazı politika yada projelerde derinlemesine sağlık etki değerlendirmesi yapmak maliyetli olabilir ve olanaklı olmayabilir. Bu noktada **sağlık etki değerlendirmesi gözden geçirme** yapılır. Amaç inandırıcı, bilimsel bir tahmin üretmektir. Kesin etkilere ulaşmak zor ve pahalı olduğunda bu metoda başvurulabilir. Sağlık Etki Değerlendirmesiyle arasındaki fark bu analizin daha yüzeysel olmasıdır.
- Daha önce benzer projelerde yayınlanmış analizlere başvurulur. Sağlık Etki değerlendirmesinde olduğu gibi uzman kişilerin çalışmalarına başvurulur.

RAPORLAMA, İZLEME VE DEĞERLENDİRME

- ❑ Her türlü SED metodunda raporlama mutlaka yapılır, veriler ve sonuçlar ortaya konur. Sağlık üzerindeki potansiyel etkiler negatif veya pozitif yönler ve bunlara karşı tedbirler raporlanır.
- ❑ Sonuç raporları karar vericiler ve halkla paylaşılır.
- ❑ Sağlık etki değerlendirmesi katılımcı bir metotla hazırlanmalıdır.
- ❑ SED konusunda son adım analiz sonuçlarına göre projeyi adapte etmektir. Pozitif etkileri artırmak, negatif etkileri azaltmak adına tedbirler alınır.
- ❑ Projenin uygulama sürecinde izleme ve değerlendirme devam eder. Sağlık üzerinde gerçekleşen etkilerle analizle ortaya beklenen etkiler arasında karşılaştırmalar yapılır.

SED –KARŞILAŞILAN KRİTİK SORULAR

□ **NE?**

Her politika, program ve projeye ilgili SED hazırlamak imkansızdır bu sebeple hangi konularda SED hazırlanacak kriterleri belirlemek gerekmektedir.

Sağlık üzerindeki hangi etkiler ölçülecektir? Sağlık üzerindeki sonuçlar, sağlığın belirleyicileri ve sağlık riskleri analize girdi olarak alınacaktır.

□ **NASIL?**

SED ile mevcut yapılan analizler(ÇED) bir arada mı yapılacaktır yoksa ayrı ayrı mı ?Bu konuda yasal bir çerçeve çizmek gereklimidir? SED grubu için bir mekan ayrılması gerekecektir.

Politika ve sonuçları arasında nasıl bir sebep-sonuç ilişkisi kurulacaktır? Hangi kanıtlar bu sebep-sonuç ilişkisini destekleyecektir?

SED –KARŞILAŞILAN KRİTİK SORULAR

□ **NE ZAMAN**

SED ne zaman hazırlanacaktır. Projenin kavramsal aşamasında yeterli kanıt bulunabilecek midir? Daha önceki SED çalışmalarından neler öğrenebiliriz?

□ **KİM HAZIRLAYACAK?**

Karar vericiler

Politikalardan Etkilenenler

Teknik Uzmanlar

□ **KİM ÖDEYECEK**

Kamu sektörü, diğer paydaşlar

□ **NEREDE?**

Uluslararası, ulusal, yerel ölçeklerde